

## Заборона та обмеження відчуження військового майна в умовах правового режиму воєнного стану

*Кривенко О.В.<sup>1</sup>, Медвідь Л. П.<sup>2</sup>, Прохоренко М. М.<sup>3</sup>*

Опубліковано	Секція	УДК
30.12.2024	Право	342.951(351)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15039507>

**Анотація.** У статті проведено аналіз і систематизація чинних нормативно-правових актів, що регулюють заборону та обмеження відчуження військового майна в умовах правового режиму воєнного стану. Визначено, що військове майно включає в себе зброю, військову техніку, амуніцію, комунікаційні системи, а також інфраструктурні об'єкти, що має ключове стратегічне значення для держави.

Доведено, що заборона та обмеження відчуження військового майна в умовах правового режиму воєнного стану є основними механізмами захисту стратегічних інтересів держави в екстремальних умовах загрози національній безпеці. Ці заходи спрямовані на збереження та ефективного використання оборонних ресурсів країни, коли держава стикається з безпосереднім ризиком зовнішнього агресивного втручання чи внутрішніх дестабілізуючих факторів.

Заборона відчуження військового майна в умовах воєнного стану вимагає від держави введення строгого контролю над всіма процесами, пов'язаними з таким майном. Це стосується не лише його передачі третім особам, але і руху між військовими частинами, базами та складами.

Крім того, держава може вводити додаткові обмеження на використання військового майна. Наприклад, можуть бути встановлені особливі процедури для реалювання або перерозподілу такого майна, а також строгий нагляд за його зберіганням і використанням. Такі обмеження не лише забезпечують збереження військових активів, але і попереджують їх неправомірне використання або зловживання.

В умовах правового режиму воєнного стану може бути введений мораторій на будь-які операції, пов'язані з військовим майном, включаючи його приватизацію, продаж, аренду або передачу. Особливу увагу слід приділити виконанню міжнародних зобов'язань, щоб уникнути потенційних конфліктів або непорозумінь з іншими державами.

---

<sup>1</sup> кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри військового права та правоохоронної діяльності інституту стратегічних комунікацій. Національний університет оборони України  
<https://orcid.org/0000-0002-4776-3465>

<sup>2</sup> кандидат юридичних наук, доцент, дцент кафедри військового права та правоохоронної діяльності інституту стратегічних комунікацій Національного університету оборони України, ORCID iD:  
<https://orcid.org/0000-0002-0035-9748>

<sup>3</sup> кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри військового права та правоохоронної діяльності інституту стратегічних комунікацій Національного університету оборони України, ORCID iD:  
<https://orcid.org/0000-0002-1471-9134>

У контексті дослідження, було запропоновано деталізувати законодавчі норми щодо його відчуження, створити спеціалізований контрольний орган для нагляду за дотриманням обмежень та вести обов'язковий державний реєстр військового майна. Крім того, впроваджувати жорсткі штрафні санкції за порушення та запровадити освітні програми для військових та співробітників.

**Ключові слова:** військовий стан, заборона, обмеження, правовий режим воєнного стану, відчуження майна, регулювання, адміністративно-правове регулювання, військове майно, правовий режим майна, Збройні сили України, право власності, правове регулювання, правовий режим військового майна, обіг військового майна, контроль, механізм.

### **Prohibition and limitation of alienation of military property under the conditions of the legal regime of the martial state**

**Abstract.** The article analyzes and systematizes the current normative legal acts regulating the prohibition and limitation of the alienation of military property under the conditions of the legal regime of martial law. It was determined that military property includes weapons, military equipment, ammunition, communication systems, as well as infrastructure facilities, which are of key strategic importance for the state.

It has been proven that the prohibition and limitation of the alienation of military property under the conditions of the legal regime of martial law are the main mechanisms for protecting the strategic interests of the state in extreme conditions of a threat to national security. These measures are aimed at the preservation and efficient use of the country's defense resources when the state faces an immediate risk of external aggressive intervention or internal destabilizing factors.

Prohibition of the alienation of military property under martial law requires the state to introduce strict control over all processes related to such property. This applies not only to its transfer to third parties, but also to movement between military units, bases and warehouses.

In addition, the state can introduce additional restrictions on the use of military property. For example, special procedures may be established for the reallocation or redistribution of such property, as well as strict supervision of its storage and use. Such restrictions not only ensure the preservation of military assets, but also prevent their improper use or abuse.

Under the conditions of the legal regime of martial law, a moratorium may be imposed on any operations related to military property, including its privatization, sale, lease or transfer. Particular attention should be paid to the fulfillment of international obligations in order to avoid potential conflicts or misunderstandings with other states.

In the context of the study, it was proposed to detail the legislative norms regarding its alienation, to create a specialized control body to supervise compliance with the restrictions, and to maintain a mandatory state register of military property. In addition, introduce stiff penalties for violations and institute educational programs for military personnel and employees.

**Key words:** martial law, prohibition, restriction, legal regime of martial law, alienation of property, regulation, administrative and legal regulation, military property, legal regime of property, Armed Forces of Ukraine, property rights, legal regulation, legal regime of military property, circulation of military property, control, mechanism.

### **Вступ**

У військовий стан як в особливий правовий режим, який вводиться в країні або в окремих її регіонах у разі збройної агресії або загрози нападу. Він передбачає тимчасове обмеження деяких прав і свобод громадян, а також посилення контролю з боку військових і державних органів. Воєнний час, коли світ стикається з глобальною

нестабільністю, зростанням геополітичних напруг та міждержавних конфліктів, питання правового регулювання відчуження військового майна набуває особливої актуальності. Забезпечення національної безпеки вимагає пріоритетного уваги до запобігання несанкціонованому відчуженню військового майна, яке є ключовим елементом забезпечення ефективності військових дій. Крім того, існує ризик, що у можуть виникнути спроби незаконного відчуження військового майна, сприяючи росту корупційних схем.

Забезпечення ефективності військових дій є основною ціллю, але якщо військово майно буде відчужено, може виникнути нездатність військових виконувати свої обов'язки належним чином.

Глобалізація та міжнародне співробітництво в умовах сучасного світу роблять особливо актуальним питання регулювання відносин власності на військово майно на міжнародному рівні. Міжнародні угоди та договори, які були укладені рядом країн, мають на меті встановити єдині стандарти та обмеження щодо відчуження такого майна. Особливо важливо це стає у воєнний час, коли ризик незаконного відчуження майна, що має стратегічне значення, зростає [1, с. 173].

Таким чином, визначення чітких правил щодо заборони та обмеження відчуження військового майна є невід'ємною частиною процесу забезпечення національної безпеки, запобігання корупції, врахування міжнародних зобов'язань та захисту прав власників.

*Аналіз останніх досліджень і публікацій.* Питання відчуження майна висвітлено у наукових працях А. Наконечного, Г. Уразова.

Вивчення проблемного питання щодо відносин власності завжди були в центрі уваги юридичної науки. В контексті викликів, які ставлять перед суспільством надзвичайні та воєнні обставини, їх вивчення набуває особливої актуальності. Такі видатні юристи, як М. Брагінський, О. Дзера, І. Каракаш, Я. Шевченко в своїх наукових роботах зверталися до аналізу відносин власності, особливо в умовах надзвичайних ситуацій. Їх дослідження допомагають глибше розуміти комплексність та многогранність даної проблематики, підкреслюючи важливість правового регулювання відносин власності в критичний для держави період.

Втім, не дивлячись на численні роботи у даному напрямку, не було вивчено заборону та обмеження відчуження військового майна в умовах правового режиму воєнного стану, що й обумовило актуальність дослідження.

*Мета дослідження* – полягає в аналізі і систематизації існуючих правових норм, що регулюють заборону та обмеження відчуження військового майна в умовах правового режиму воєнного стану.

### **Результати**

Правовий режим воєнного стану передбачає особливі заходи з метою забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави. Одним із ключових аспектів такого режиму є регулювання правовідносин, пов'язаних із військовим майном. В умовах воєнного стану питання його відчуження набуває особливого значення, оскільки безконтрольне розпорядження військовими ресурсами може підірвати обороноздатність країни. Указом Президента України під номером 64/2022 від 24 лютого 2022 року було проголошено воєнний стан. Це рішення базується на положеннях Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII, що датований 12 травня 2015 року. Згідно з цим законом встановлюється суть правового режиму воєнного стану, механізми його впровадження, а також захист прав людини, громадянина та інтересів юридичних осіб під час його дії, включаючи формування військових адміністрацій [9].

Воєнний стан визначається як специфічний правовий статус, який може бути введений на всій території України чи в її окремих регіонах у випадку військової агресії

або загрози втручання. Цей режим надає державним структурам та місцевим органам самоврядування спеціальні повноваження для протистояння військовим діям, забезпечення національної безпеки і попередження можливих загроз державі. Також передбачено тимчасове обмеження деяких конституційних прав громадян та інтересів юридичних осіб протягом певного періоду [9].

На територіях, де діє воєнний стан, для забезпечення виконання Конституції та законодавства України, реалізації положень щодо воєнного стану, дій оборони, захисту цивільного населення, забезпечення громадського порядку та захисту прав та інтересів громадян, можливе формування спеціальних тимчасових органів влади, таких як військові адміністрації.

Військові адміністрації отримують специфічні повноваження у секторі управління активами, до яких входить: контроль за сферами житлового та комунального господарства, роздрібною торгівлі, побутового обслуговування, системами транспорту та зв'язку, які можуть бути під їхньою юрисдикцією. Обов'язкове відчуження таких активів може мати місце виключно з обґрунтованих суспільних причин, відповідно до законодавства та за умови передбаченого та повного відшкодування. Дозвіл на примусове відчуження цих активів з наступним відшкодуванням їхньої вартості передбачений лише у ситуаціях введення воєнного або надзвичайного стану [4].

На підставі загально визнаних правових доктрин, процес відчуження майна в рамках господарського та цивільного права визначається як передача прав власності на даний об'єкт до іншої сторони. В такому контексті, акцент слід робити на тому, що основна характеристика відчуження як юридичної дії полягає в припиненні прав власності на відчужуваний об'єкт. Необхідно акцентувати увагу на визначенні, наведеного у Порядку відчуження об'єктів державної власності, де під відчуженням майна розуміють передачу права власності до юридичних або фізичних осіб відповідно до встановлених процедур, визначених у цьому документі [6]. Отже, важливою особливістю відчуження майна є його проведення відповідно до юридично визначених методик та механізмів.

З даного визначення можна визначити ключову характеристику процесу відчуження майна: цей процес має бути реалізований згідно із процедурами та методами, передбаченими відповідним законодавчим актом.

Вивчаючи нормативні акти щодо відчуження військового майна, варто звернути увагу на статтю 6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України». Цей документ встановлює, що відчуження військового майна відбувається під егідою Міністерства оборони України, діючи через підприємства та організації, які отримали таке право від Кабінету Міністрів України в результаті тендерних процедур, але тільки після списання даного майна [10].

Крім того, у Положенні про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил акцентується на тому, що процес відчуження полягає у вилученні майна зі складу Збройних Сил з наступною його реалізацією через зазначені уповноважені організації [8]. Отже, однією з ключових характеристик процесу є співпраця із уповноваженими структурами, до числа яких належать підприємства в рамках Державного концерну «Укроборонпром».

Реалізація військового майна може бути охарактеризована як господарський акт, який проводиться компетентною організацією чи підприємством на основі різноманітних цивільних договорів, таких як купівля-продаж, обмін, поставка тощо. Ці договори підтверджують передачу права власності на специфічне військове майно до інших суб'єктів, будь то юридичних чи фізичних осіб, і це може відбуватися на платній основі або на компенсаційних умовах. Крім того, до цього процесу може входити продаж нерухомих об'єктів військового призначення, включаючи прилеглі земельні ділянки [8].

Як відомо, при розгляді реалізації військового майна ключовим є договірний аспект. На основі цього, виникає необхідність аналізу важливих договірних пунктів, таких як предмет договору та вартість. Що стосується предмету договору, то у широкому розумінні це військове майно. Проте деталізація його може бути здійснена на основі різних параметрів класифікації: типів майна, його категорій, сфери застосування військового майна та інших характеристик.

Відносно визначення ціни при реалізації військового майна необхідно відзначити, що у відповідних законодавчих актах термін "вартість" використовується у контексті такого майна. Специфічно, в статті 6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» акцентовано на тому, що методологія визначення вартості військового майна, а також принципи його продажу, формуються Міністерством оборони України. Дана методологія підлягає затвердженню в координації з релевантними міністерствами та іншими відомствами виконавчої гілки влади і підтверджується Урядом України [8].

Щодо оцінки вартості військового майна на момент його передачі під юрисдикцію Міноборони, вона базується на його початковій вартості при закупівлі або на вартості, вказаній у договорах, укладених на його створення та поставку, враховуючи вимоги діючого законодавства. Водночас переоцінка майна може проводитися при його списанні, продажу, відчуженні чи утилізації, а також на основі рішень керівників служб забезпечення органів військового управління за визначеними нормативами, дотримуючись стандартів бухгалтерського обліку для державного сектору [7].

Оцінка реальної вартості військових активів здійснюється спеціалізованою комісією, формування якої відбувається за розпорядженням керівництва військової одиниці чи відомства, до якого вона належить [7].

Однією з ключових особливостей в умовах правового режиму воєнного стану є заборона або обмеження на відчуження військового майна. Однією з ключових особливостей в умовах правового режиму воєнного стану є заборона або обмеження на відчуження військового майна, що має на меті забезпечення національної безпеки, ефективного використання ресурсів оборони та запобігання зловживанням у сфері військової логістики. Таким чином, обмеження та заборона на відчуження військового майна є ключовими механізмами захисту національної безпеки у період воєнного стану, спрямованими на збереження матеріальних ресурсів та забезпечення ефективної роботи оборонного сектора. Мета такої заборони — забезпечення інтересів державної безпеки, недопущення втрати або зменшення обороноздатності України, а також запобігання неправомірному використанню військового майна особами, які не мають на це повноважень. Військове майно представляє собою стратегічний ресурс держави, який служить для забезпечення її обороноздатності та захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Заборона відчуження військового майна в умовах воєнного стану базується на принципах захисту суверенітету та територіальної цілісності України, а також забезпечення стійкості її обороноздатних здібностей. Це передбачає тимчасове обмеження або повне припинення вільного обігу військового майна, його продажу, обміну, дарування або будь-якої іншої форми відчуження.

Обмеження відчуження військового майна в умовах правового режиму воєнного стану є невід'ємним елементом захисту національної безпеки та суверенітету держави. Воєнний стан представляє собою особливий правовий режим, що вводиться в ситуаціях, коли держава стикається зі значущою загрозою її зовнішньої або внутрішньої безпеки. У таких обставинах необхідно забезпечити максимальний контроль за всіма стратегічними ресурсами, в тому числі військовим майном [3; 5].

В умовах воєнного стану, коли існує підвищена ймовірність військових дій, державі необхідно мати змогу оперативно перерозподілити ресурси, оптимізувати їх використання та виключити можливість їх втрати або неправомірного відчуження.

Обмеження відчуження військового майна в такий час служить декільком цілям. По-перше, це запобігання можливому передачі стратегічних активів ворожим силам або третім особам, що може бути зумовлено різними факторами, включаючи зраду, корупцію або просто некомпетентність. По-друге, обмеження відчуження забезпечує збереження військових активів для виконання їх безпосередніх функцій в рамках оборонної доктрини держави. Також, у випадку потреби, ці активи можуть бути використані для підтримки союзників або з метою надання гуманітарної допомоги.

В умовах правового режиму воєнного стану можливе введення мораторію на приватизацію, продаж або інше відчуження військового майна. Це, в свою чергу, вимагає від державних органів підвищеної уваги до питань контролю за обігом та використанням такого майна, а також застосування суворих санкцій до осіб, які порушують встановлені обмеження.

Заборона відчуження військового майна в умовах воєнного стану вимагає від держави введення строгого контролю над всіма процесами, пов'язаними з таким майном. Це стосується не лише його передачі третім особам, але і руху між військовими частинами, базами та складами.

Крім того, держава може вводити додаткові обмеження на використання військового майна. Наприклад, можуть бути встановлені особливі процедури перерозподілу такого майна, а також строгий нагляд за його зберіганням і використанням. Такі обмеження не лише забезпечують збереження військових активів, але і попереджують їх неправомірне використання або зловживання [2, с. 98].

В умовах правового режиму воєнного стану може бути введений мораторій на будь-які операції, пов'язані з військовим майном, включаючи його приватизацію, продаж, оренду або передачу. Особливу увагу слід приділити виконанню міжнародних зобов'язань, щоб уникнути потенційних конфліктів або непорозумінь з іншими державами.

### **Висновок**

На основі проведеного аналізу, можемо зробити висновок, що військове майно включає в себе зброю, військову техніку, амуніцію, комунікаційні системи, а також інфраструктурні об'єкти, має ключове стратегічне значення для держави. Визначено, що в умовах воєнного стану його відчуження може призвести не лише до втрати оборонного потенціалу, але і до зміцнення потенційного противника за рахунок передачі йому важливого майна.

В умовах воєнного стану особливу актуальність набувають питання щодо забезпечення надійного контролю та обліку військового майна. Враховуючи цю важливість, на законодавчому рівні можна запропонувати наступний ряд рекомендацій. По-перше, необхідно деталізувати існуючі законодавчі норми, що стосуються відчуження військового майна, ефективно усуваючи можливі правові колізії. По-друге, створення спеціалізованого контрольного органу, який був би відповідальний за нагляд за дотриманням зазначених обмежень, стане ключовим кроком до забезпечення надійного захисту військового майна. Основним його завданням могло б стати ведення обов'язкового державного реєстру військового майна з вказівкою на його статус та історію переміщень. Також, важливим є введення жорстких штрафних санкцій за порушення обмежень щодо відчуження військового майна. Щоб забезпечити ефективний контроль та облік, слід розробити механізми взаємодії між усіма заінтересованими державними органами. А для забезпечення високого рівня

освіченості серед військовослужбовців і осіб, які працюють із військовим майном, рекомендуємо запровадження спеціалізованих освітніх програм.

### Список літератури

1. Богуцький П. П. Концептуальні засади права національної безпеки України : монографія. Київ-Одеса : Фенікс. 2020. 376 с.
2. Військове право України: підручник/ за заг. ред. А. М. Колодія, О. В. Кривенка, В. Й. Пашинського. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського. 2019. 392 с.
3. Доронін І. М. Організаційно-правові аспекти трансформації системи сектору національної безпеки та оборони. Порівняльно-аналітичне право. 2019. № 6. С. 230–233.
4. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр> (Дата звернення 28.10.2023).
5. Лобко М. М., Семененко В. М., Фучко В. Й. Деякі аспекти правового режиму воєнного стану в Україні: порядок введення та припинення дії. Зб. наук. праць ЦВСД НУОУ. 2019. № 2 (66). С. 6 – 13.
6. Порядок відчуження об'єктів державної власності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 червня 2007 р. № 803 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 884). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2019-#Text>.
7. Про затвердження Інструкції з обліку військового майна у Збройних Силах України: Наказ Міноборони України; Інструкція від 17.08.2017 р. № 440. Дата оновлення: 20.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1192-17#Text>.
8. Про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Форма типового документа, Перелік від 28.12.2000 р. № 1919. Дата оновлення: 14.11.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1919-2000-#Text>].
9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 6 квітня 2000 року № 1647-III. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 28. ст. 250 зі змінами.
10. Про правовий режим майна у Збройних Силах України: Закон України від 21.09.1999 р. № 1075-XIV. Дата оновлення: 12.06.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text>.